Šv. Jono bažnyčios sienų pamatai bei fragmentiškai išlikę altorinės apsidės bei šoninio priestato pamatai, nustatytos apsidžių jungimosi vietų prie pagrindinio pastato koordinatės, taip pat tolimiausi apsidės bei šoninio priestato taškai. Tyrimai patvirtino nuomonę, jog altorinė apsidė šiek tiek išlenda iš už sklypo ribų į važiuojamą Pylimo gatvės dalį, o šoninė apsidė gerokai nukentėjo XX a. tiesiant įvairias komunikacijas – šiluminę trasą, telekomunikacijas, nuotekas.

The Investigation in the Vicinity of the Church of St. John in | Klaipėda

In 2018, an excavation (three trenches and one test pit totalling roughly 30 m^2) was conducted in the NE and NW parts on the plot at Turgaus St. 24, Klaipėda (Fig. 1). A cultural layer up to 0.7–1 m thick with abundant rubble, isolated human bones, and 17th–second half of the 20th-century finds was recorded at the investigated locations (Fig. 2). The recorded situation confirms the conclusions of earlier archaeological investigations that layers up to 1 m deep had formed on the plot in the second half of the 20th century. Sterile soil was not reached during the investigation. The foundations of the walls of the Church of St. John and the fragmentary foundations of the chancel apse and a semitransept were discovered at a depth of 30–80 cm (Figs. 3–6) and the co-ordinates of the place where the apse connected to the transept were determined. The investigation confirmed that the apse projected slightly beyond the plot's boundaries into the carriageway of Pylimo Street and that the semitransept was partially destroyed in the 20th century during the laying of various utility lines: heating, telecommunications, and sewer.

Emilijus Songaila, Justinas Račas

Vilniaus evangelikų reformatų Sinodo pastato ir kitų objektų Reformatų skvere Vilniuje žvalgomieji tyrimai

UAB „Eikos Statyba", vykdydama Reformatų skvero ir Vilniaus evangelikų reformatų Sinodo pastato ir kitų objektų komplekso (Vilnius, Reformatų skveras 1) (UK 33214) atnaujinimo darbus, užsakė archeologinius tyrimus.

1979 m. tiesiant inžinerinius tinklus į J. Basanavičiaus g. 7 statomą banką, aptikta mūrų liekanų (rūsys, arkiniai pamatai). A. Lisankos atliktų žvalgymų vietoje atidengti XVII a. datuojamų mūrų fragmentai, tyrimų metu surastos kelios XV–XVI a. datuojamos šukės. Kultūrinis sluoksnis nerastas (*LIIR*, f. 1, b. 716). 1981 m. tuometiniame Komjaunimo gatvės skvere (dabar Reformatų skveras) A. Lisanka ištyrė 28 m plotą, rado iki 2,7 m storio XVII–XVIII a. kultūrinį sluoksnį ir suardytus to paties laikotarpio kapus. Šių tyrimų ataskaita liko neparengta. 1992 m. sklype Pylimo g. 7 T. Poška vykdė žvalgomuosius tyrimus, kurių metu ištyrė bendrą 31 m^2 plotą. Pastato aplinkoje aptiko apardytą XVII a. kultūrinį sluoksnį. Perkasoje 1 aptikti 2 griautiniai kapai be įkapių (*LIIR*, f. 1, b. 1953). 1992 m. sklype Pylimo g. 7 V. Vainilaitis ištyrė 8 šurfus, siekdamas patikslinti buvusių liuteronų kapinių ribas, gauti informacijos apie kultūrinį sluoksnį. Tyrimų metu aptiktas XVI–XVII a. iki 3 m storio kultūrinis sluoksnis, griautinis palaidojimas ir mūrinio pastato pamatai (*LIIR*, f. 1, b. 2023). 1999 m. S. Sarcevičius sklype Pylimo g. 7A ištyrė 6 šurfus, bendrą 24 m^2 plotą, aptiko 0,8–2,8 m storio XVI a. II pusės – XX a. kultūrinį sluoksnį

1 pav. Šurfe 1 aptikto kapo dalis. J. Račo nuotr.

Fig. 1. Part of a burial discovered in Test Pit 1.

2 pav. Perkasoje 4 rastos Vinholdų koplyčios liekanos. J. Račo nuotr.

Fig. 2. The remains of the Vinholdai (Vinandus) Chapel in Trench 4.

(*LIIR*, f. 1, b. 3365). 2012–2013 m. žvalgymus ir tyrimus Pylimo g. 7A atliko D. Antropikaitė. Iš viso ištirtas 73,7 m^2 dydžio plotas. Kultūrinis sluoksnis ir rastos pastato rūsio liekanos datuojamos XVII a. (*ATL 2012 metais*, 2013, p. 457–460).

2018 m. pirmuoju tyrimų etapu vykdyti nedestrukciniai tyrimai georadaru. Jų plotai parinkti atsižvelgiant į istorinę medžiagą ir turimus planus. Tyrimai vykdyti 5 plotuose, kur tikėtasi aptikti buvusių pastatų: konsistorijos, Šreterių ir Vinholdų koplyčių, medinės reformatų bažnyčios ir kapinių tvoros vietas bei nustatyti kapinių ribas.

Tyrimo metu iki 6 m gylio išmatuotas 2063,2 m^2 plotas. Anomalijos labai silpnos, siekiant sustiprinti jų amplitudes duomenys iš tam tikro gylio intervalo buvo sumuojami. Tik plote 4 maždaug 1 m gylyje matoma viena labai stipri anomalija. Kitose vietose geofizinių tyrimų duomenys nesuteikė pakankamai duomenų apie buvusius pastatus ar struktūrų ribas.

Archeologinių žvalgomųjų tyrimų metu ištirta 16 šurfų būsimų komunikacijų vietose ir 10 perkasų spėjamose pastatų ir struktūrų vietose, iš viso 184 m^2 plotas. Atliekant archeologinius tyrimus siekta surasti kapinių ribas, tad įsitikinus, kad tyrimų metu aptikti kapai numatytiems darbams netrukdys, jie iki galo netirti.

Archeologiškai vertingo sluoksnio nerasta šurfuose 9, 14–15, perkasoje 4. Tai nulėmė tose vietose XX a. tiestos komunikacijos (šurfuose 14–15) arba šiose vietose buvo suverstos stovėjusių pastatų griuvenos (šurfas 9, perkasa 4). Visoje likusioje parko dalyje yra išlikęs archeologiškai vertingas kultūrinis sluoksnis.

Iš žvalgomųjų archeologinių tyrimų aišku, kad žemės paviršius skvere nuolatos kito ir buvo netolygus įvairiose dalyse. Viršutiniai nevertingo kultūrinio sluoksnio storiai labai skirtingi.

3 pav. Žvalgant aptiktos konsistorijos pastato konstrukcijos. J. Račo nuotr.

Fig. 3. The consistory chamber structures detected during the survey.

Šurfų 4 ir 5 aplinkoje susidarę iki 1,9 m gylio sluoksniai suformuoti XX a., norint išlyginti reljefą ir galbūt ketinant šioje vietoje pastatyti dar vieną pastatą.

Šurfų 10–11 ir 16 bei perkasos 8 aplinkoje paviršiniai sluoksniai iki 1,9 m gylio suformuoti XIX–XX a., tai patvirtina ir anksčiau šiek tiek į PV Basanavičiaus g. 9A 2012 ir 2014 m. vykdyti P. Vutkino ir M. Grikpėdžio tyrimai. Ši dalis yra į P nuo buvusios reformatų posesijos ribos, kyla į kalną V, iš R pusės šią dalį riboja tarybmečiu suformuotas griovys.

Kapinių riba apibrėžta remiantis archeologinių tyrimų medžiaga, istoriniais šaltiniais ir planais. Kapinių Š riba sutampa su šioje vietoje stovėjusia mūrine siena, kuri ribojo visą posesiją nuo Pylimo gatvės iki Sinodo pastato. Kapinių R riba nuvesta pagal Vinholdų koplyčios V sieną, nes visuose istoriniuose planuose ji nurodoma kaip stovinti už kapinių ribos. Kapinių P riba nurodyta kaip sutampanti su reformatų posesijos P riba. Perkasose 8 ir 10 bei šurfe 1 (1 pav.) aptikti kapai rodo, jog kapinių plotas buvo gerokai didesnis, nei nurodoma istoriniuose šaltiniuose ir planuose. Kapinių V riba nustatyta remiantis tuo, kad Šreterių koplyčia visuose planuose nurodoma kaip stovinti kapinių teritorijoje. Tai patvirtina perkasoje 1 aptiktas kapas ir 1992 m. T. Poškos bei V. Vainilaičio archeologinių tyrimų medžiaga, kai sinodo pastato kiemo R dalyje aptikta suardytų kapų. Susisteminus turimas žinias, riba nuvesta palei spėjamos Šreterių koplyčios V sieną.

Kaip spėjama, Šreterių koplyčios liekanų aptikta perkasoje 1. Aptiktų mūrų vidiniai išmatavimai sutampa su architekto S. Lasavicko 1956 m. atliktais matavimais ir 1938 m. Vilniaus plane nurodytais dydžiais. Tačiau nesutampa 1956 m. nurodytas atstumas nuo Sinodo pastato. Šioje vietoje reikėtų papildomų tyrimų, norint įsitikinti, kad tai tikrai yra minima koplyčia, o ne kitų pastatų liekanos, nes planuose nurodoma, jog tarp koplyčios ir Sinodo pastato stovėjo ir kiti ūkiniai pastatai, kurių liekanos

4 pav. Perkasoje 9 rasti spėjamos medinės reformatų bažnyčios pamatai. J. Račo nuotr.

Fig. 4. The foundation of the suspected wooden Reformed Church, as seen in Trench 9.

taip pat galėjo būti aptiktos 2018 m. tyrimų metu.

Vinholdų koplyčios liekanų aptikta perkasoje 4 (2 pav.), jos vieta sutampa su 1938 m. plane nurodyta koplyčios vieta.

Konsistorijos pastato vieta nustatyta remiantis 1938 m. planu, 1979 m. A. Lisankos archeologiniais tyrimais ir 2018 m. žvalgomųjų tyrimų medžiaga. Konsistorijos pastato Š dalis aptikta perkasoje 6, taip pat dalis šio pastato aptikta 1979 m., tiesiant kanalizaciją atliktais A. Lisankos žvalgymais. Konsistorijos pastato išorinis PR kampas aptiktas šurfe 8. Pastato V dalis rasta pradėjus ardyti betonines dangas. Atliekant archeologinius žvalgymus atidengta išorinė P sienos dalis, pirmo aukšto grindų fragmentas bei užgriuvusių rūsių patalpos (3 pav.). Pastatas sudarytas iš kelių korpusų, jo forma nuolat kito, todėl reikėtų papildomų tyrimų, jei projekte būtų numatyta tiksliai pažymėti jo vietą.

Spėjamos medinės reformatų bažnyčios pamatai aptikti perkasoje 9 (4 pav.). Čia rastas iš akmenų mūrytas ir moliu rištas mūras. Perkasoje aptiktas vidinis pastato kampas ir dvi sienos. V. Drėma knygoje „Dingęs Vilnius“ (V., 2013, p. 235) mini, jog senoji reformatų bažnyčia buvo pastatyta „prūsiško mūro“ technika, kas yra fachverkinė konstrukcija, ir tyrimų metu aptikti molio sluoksniai galėtų būti susiję su šios konstrukcijos statybomis. Norint įsitikinti, kad šioje vietoje tikrai rasta XVII a. pradžioje statyta bažnyčia, reikėtų atlikti platesnius archeologinius tyrimus.

Buvusio ankstesnio užstatymo liekanų aptikta ŠR kampe šurfuose 6 ir 7. Iš istorinių šaltinių žinoma, kad šioje vietoje stovėjo reformatų nuomojami pastatai. Taip pat ankstesnių pastatų fragmentų aptikta šurfuose 9 ir 15.

The Field Evaluation of the Vilnius Evangelical Reformed Synod Building and Other Objects in Reformatų Square, Vilnius

In 2018, a non-destructive investigation of 2063.2 m^2 using georadar was conducted during Stage I and recorded only one stronger anomaly. In the rest of the investigated area, the signals were very weak and so the non-destructive investigation yielded no tangible results.

During the evaluation, 16 test pits were excavated at the sites of future communications lines and 10 trenches at the sites of suspected buildings and structures; in all 184 m^2 was excavated. From the evaluation, it is clear that the ground's surface in the square constantly changed and was not level in various places. The boundaries of the former Reformed cemetery were defined on the basis of material from archaeological investigations, historical sources, and plans. The burials discovered in Trenches 8 and 10 and in Test Pit 1 (Fig. 1) show that the cemetery occupied a far greater area than is shown in historical sources and plans. As suspected, the remains of the Šreteris Chapel were

discovered in Trench 1. The remains of the Vinholdas (Vinandus) Chapel were found in Trench 4 (Fig. 2), its location coinciding with the chapel location shown in the 1938 plan. The N part of the consistory chamber was discovered in Trench 6 (Fig. 3); part of this building was also discovered during a 1979 survey by A. Lisanka in laying a sewer line. The SE exterior corner of the consistory chamber was discovered in Test Pit 8. The exterior of the S wall, a floor fragment from the ground floor, and the interior of the collapsed cellar were unearthed during the survey. The foundation of the suspected wooden Reformed Church was found in Trench 9 (Fig. 4). A stone wall bound with clay was discovered at this location. A building's interior corner and two walls were encountered in the trench.

Emilijus Songaila, Justinas Račas

Misionierių vienuolynas Vilniuje

UAB „Aketuri architektai", rengdami Vilniaus misionierių vienuolyno statinių ansamblio (UK 761) (Subačiaus g. 24, 26, 30, Vilnius) techninį projektą, projektavimo stadijoje siekdami nustatyti esamų pastatų požeminių dalių būklę, lokalizuoti pagal istorinius planus žinomus neišlikusių pastatų kontūrus, nustatyti kultūrinio sluoksnio chronologiją ir išlikimo būklę planuojamose vystyti sklypo dalyse ir pagrįsti projektinius sprendinius, užsakė žvalgomuosius tyrimus, kurie atlikti 2018 m. lapkričio–gruodžio mėnesiais.

Teritoriją, kur stovi buvęs Misionierių vienuolyno pastatų kompleksas, XVII a. įsigijo LDK didikas, Vilniaus vyskupijos sufraganas Jeronimas Sanguška. Čia jis 1640 m. pradėjo statyti renesansinius rūmus (pastatas išlikęs iki mūsų dienų), kurie baigti 1650 m. 1687 m. Kotryna Radvilienė rūmus padovanojo vienuoliams misionieriams, kurie čia įsikūrę įsirengė koplyčią. 1695–1730 m. jie prie rūmų pastatė Viešpaties Dangun Žengimo bažnyčią. 1787–1791 m. pastatytas triaukštis mūrinis vaikų prieglaudos pastatas. Vėliau pristatyta oficina ir dar vienas nedidelis iki šių dienų neišlikęs mūrinis pastatas. 1844 m. bažnyčia buvo uždaryta, miesto valdžia ją pavertė sandėliu. Vėliau, 1864–1865 m., buvo įrengta karinė ligoninė. 1859 m. bažnyčia grąžinta tikintiesiems. XIX a. vienuolynas uždarytas, o jo turtas perėjo valstybei. 1920 m. misionierių vienuolija atnaujinta, 1926 m. misionieriams grąžinti vienuolyno pastatai. Po karo vienuolyno patalpose buvo įrengta ligoninė, kurią imta vadinti Misionierių ligonine. 2004 m. prasidėjo Misionierių ligoninės reformavimas ir iškeldinimas.

2008 m. T. Poška atliko žvalgomuosius tyrimus Subačiaus g. 26, 28. Subačiaus g. 28 iškastos 7 perkasos, ištirtas 74 m^2 plotas (*ATL 2008 metais*, 2009, p. 408–409). Nustatyta, kad kultūrinio sluoksnio storis teritorijos P dalyje siekia iki 1,7 m, V dalyje – daugiau nei 3 m. V dalyje ankstesni kultūrinio sluoksnio horizontai nukasti XVII a. pabaigoje ir XVIII a. formuojant dabartinį paviršių. Aptikta XVIII a. pabaiga – XIX a. datuojamų mūrų fragmentų. Subačiaus g. 26 iš viso ištirtas 103,5 m^2 plotas, rasta XVIII a. pamatų fragmentų, o kultūrinis sluoksnis datuojamas XIX–XVI a., jis yra 3,3 m storio.

2013 m. R. Šiaulinskas Subačiaus g. 24–26 atliko žvalgomuosius tyrimus (*ATL 2013 metais*, 2014, p. 380–381). Iškasti 8 šurfai – iš viso 16 m^2 plotas. Po supiltiniais XX a. II pusės 0,5–2,2 m storio sluoksniais aptikti XVI a. pabaigoje – XVIII a. susiformavę kultūriniai sluoksniai.

2015–2016 m. J. Stankevičiūtė Subačiaus g. 26 atliko detaliuosius tyrimus, kurių metu